

JAHON MAMLAKATLARIDA TURIZM INDUSTRIYASINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

Xudoyarov Anvar Aidjanovich

O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi

Islom iqtisodiyoti va moliyasi, ziyorat

turizmi kafedrasida dotsenti, i.f.n.

Turizmning global rivojlanishi dunyo mamlakatlarini yaqinlashtirib, ularning o'zaro munosabatlarini faollashtirishda eng ishonchli va eng mustahkam tizimdir. Turizm rivojlanishi deyarli barcha sohalarga ijobiy ta'sir ko'rsatib mamlakat iqtisodiyotining dinamik tarzda o'sishiga olib keladi. Shuningdek, sohaga kiritilayotgan sarmoya qisqa fursatda o'zini oqlashi, turistik kompaniyalar imkoniyatlari kengayishi hamda yuqori foyda olish mumkinligi sohaga jalb qilinayotgan investitsiyalar hajmini oshirmoqda.

Shuning uchun, ko'pgina davlatlar va tadbirkorlar turizmning rivojlanishi uchun katta e'tibor bermoqdalar. Bugungi globallashuv jarayonida ko'plab mamlakatlar iqtisodiy faoliyatida turizm sektori yuqori daromad manbai sifatida alohida ahamiyatga ega. Turizmning mamlakat iqtisodiy-ijtimoiy hayotiga ta'siri valyuta tushumi, ish o'rni yaratish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish, madaniyat va qadryatlarni saqlashda ko'rinadi.

Turizm iqtisodiyotning strategik tarmog'i sifatida mamlakat taraqqiyotini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Shuning uchun, turizmni rivojlantirish uchun qulay sharoitlar yaratishga qaratilgan xalqaro me'yor va standartlarni implementatsiya qilish, turizm infratuzilmasini rivojlantirish, qulay turizm muhitini yaratish, transport logistikasini rivojlantirish, ichki va tashqi yo'nalishlarni kengaytirish, transport xizmatlari sifatini oshirish, turizm bozorining turli segmentlariga yo'naltirilgan turizm mahsuloti va xizmatlarini diversifikatsiya qilish, O'zbekiston Respublikasi turizm mahsulotini xalqaro va ichki turizm bozorlarida targ'ib qilish, mamlakatning sayohat va dam olish uchun xavfsiz sifatidagi imidjini mustahkamlash hamda turizm tarmog'i uchun kadrlar tayyorlash uchun 2019 yil 5-yanvarda 2019 -2025 yillarda O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini rivojlantirish Konsepsiyasi, hamda 2019 yil 18 iyul kuni «Turizm to'g'risida»gi qonunning yangi tahrirda qabul qilindi.

O'zbekiston iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishda istiqbolli hamda serdaromad sektorlar ulushini oshirish, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, investitsion jozibadorlikni oshirish, ishsizlikni kamaytirish va xalqaro hamjamiyat bilan iqtisodiy aloqalarni yaxshilash uchun mavjud imkoniyatlardan unumli foydalangan holda o'zbek turizmini rivojlantirish bugunning dolzarb masalasiga aylangan.

O'zbekistonda turizmni rivojlantirishda birinchi galda jahon turistik bozor konyukturasini o'rganish, uni tahlil qilish, jahon turistik bozorida munosib o'rin egallash uchun raqobatbardosh turistik xizmatlarni yaratish, O'zbek turizmi jozibadorligini dunyoga namoish etish va turizmdan olinadigan daromadlarni maksimallashtirish muhimdir.

Bugungi kunda dunyo miqyosida turizm iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, dunyo mamlakatlari ijtimoiy iqtisodiy farovonligini oshirishga munosib hissa qo'shib kelmoqda. Butunjahon turistik tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha 2018 yilda turizmning jahon YaIMdagi ulushi 8,8 trillion AQSH dollariga, ya'ni YaIMning 10.4 %iga, shuningdek, umumiy eksportning 1,5 trillion AQSH dollari ya'ni 6.5 %iga (bu umumiy xizmatlar eksportining 27.2%i demakdir) va 319 million ish o'rni (har 10 dan 1 kishi turizm sohasida ishlaydi) ga teng bo'ldi. So'nggi besh yil ichida barcha global ish o'rinlarining 5 tadan bittasi aynan turizm sohasida yaratilgan.

Mutaxassislar fikriga ko'ra, keyingi 10 yil ichida dunyo bo'yicha turizm sohasida 100 million qo'shimcha ish joylari yaratilishi kutilmoqda. Bu keyingi o'n yillikda har to'rtta yangi ish joyidan bittasi turizm sektori tomonidan yaratilishini anglatadi. Turizm sohasidagi ishlar ayniqsa ayollar, yoshlar va boshqa jamiyatning cheklangan qatlamlari bandligini oshirishga xizmat qiladi. Turizm iqtisodiyoti uchun juda muhim bo'lgan mamlakatlarda ish o'rinlarini yaratishda asosiy manba sifatida qaralmoqda. Gretsiyada yaratilgan barcha yangi ish o'rinlarining 71%i, Portugaliyada 60% va BAAda 47%i manashu sektor hissasiga to'g'ri kelmoqda.

2018 yilda xalqaro turistlar soni 1,4 mlrdga teng bo'ldi va bu ko'rsatkich 2027 yilga kelib 2 mlr kishidan ortiq bo'lishi kutilmoqda. Hozirda turizm 2018 yilda 3.9% o'sish bilan dunyo miqyosida eng tez rivojlanayotgan ikkinchi sektor (ishlab chiqarish sanoati 4,0% o'sgan) hisoblanadi. Undan keyingi o'rinlarda sog'liqni saqlash (+ 3.1%), axborot texnologiyalari (+ 1.7%) va moliyaviy xizmatlar (+ 1.7%) sektorlari o'rin egalladi. 2018 yilda o'rtacha global iqtisodiy o'sish 3.2% bo'lgan bo'lsa, bu ko'rsatkich turizm sohasida undan yuqori o'sishni qayd etdi.¹

Turizm turar joy va transportdan tortib oziq-ovqat, chakana savdo, madaniyat, sport va dam olishgacha bo'lgan sohalardagi mahsulotlar va xizmatlarni yaratishga, jamiyatni ijtimoiy-iqtisodiy qo'llab-quvvatlashga va dunyo bo'ylab an'anaga aylangan bayramlarini nishonlashga xizmat qiladi.

Jahon turistik bozorida rivojlangan mamlakatlar turistlarining ulushi katta hisoblanadi. Chunki turizm avvalo yuqori daromadga bog'liq bo'lib, turmush darajasi rivojlangan mamlakatlar axolisi ko'proq sayohat qilishni avzal ko'rishadi. Bu o'z navbatida mamlakatda chet elga sayohatlarini ya'ni chiqish turizmini rivojlantiradi.

Turistlarning sayohat qilish maqsadi turlicha bo'lib, bugungi kunda an'anaviy tarmoqlar bilan birga zamonaviy turistik yo'nalishlari ham rivojlanib bormoqda. Yangi turistik manzillarining ko'payishi turistlar oqiminining tez-tez o'zgarib turishiga olib kelmoqda.

¹ Travel & Tourism Economic Impact 2019. P.1.

1-jadval 2018 yil yanvar avgust oylarida turizmning turlari bo'yicha rivojlanishi, % da

Yanvar - 2018 yil avgust	Global	Yevropa	Osiyo-Tinch okeani	Shimoliy Amerika	Lotin Amerika
Jami tashqi sayohatlar	+ 6%	+ 5%	+ 8%	+ 4%	+ 8%
Dam olish uchun sayohatlar	+ 7%	+ 6%	+ 10%	+ 4%	+ 10%
Shahar sayohatlari	+ 8%	+ 6%	+ 10%	+ 4%	+ 18%
Plyaj sayohati	+ 10%	+ 8%	+ 15%	+ 3%	+ 15%
Turistik sayohatlar (shahar tashqarisiga)	+ 4%	+ 5%	-2%	+ 5%	+ 3%

Manba: World Travel Trends 2018/2019, P.1.

2018 yilning dastlabki sakkiz oyi ichida dunyo miqyosidagi sayyohlar hajmi 6 foiz o'sishi bilan, jahon turizm industriyasi o'z tarixida yuqori o'sish suratlari bilan o'rin oldi. An'anaviy turistik yo'nalishlarida turistlar sonining ortib borishi bilan birga yangi turistik yo'nalishlarning ham rivojlanib borayotganini ko'rish mumkin (1-jadval).

Dam olish sayohatlari barcha mintaqalardagi o'sishning asosiy omili bo'lib, o'rtacha 7 foizlik o'sishni qayd etdi. Shuningdek, plyaj sayohati ham yuqori o'sishga erishdi va hatto o'sish bo'yicha shahar sayohatlarini ortda qoldirdi. Shimoliy Amerikada qisqa muddatli turistik sayohatlar, shu jumladan shahar tashqarisiga sayohatlar kuchli o'sishni ko'rsatgan bo'lsa, Osiyo-Tinch okeanida bu ko'rsatkich biroz pasayish kuzatildi. Mutaxassislar fikriga ko'ra, bu yil, 2018 yil bilan taqqoslaganda, prognoz juda ijobiy va kuchli o'zgarishlar davom etadi.

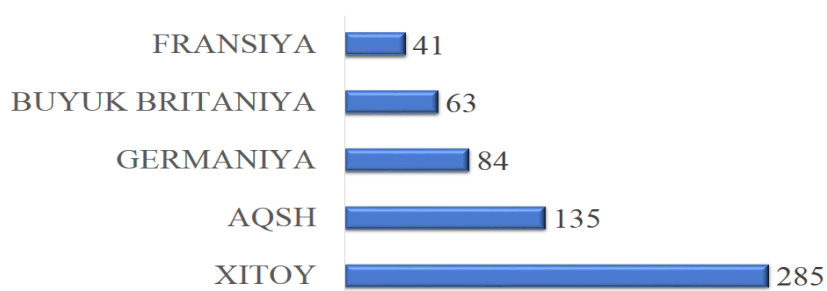
Turistik yo'nalishlarning mintaqalarda rivojlanishidagi nomutonosibliklarga sabab hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy, tarixiy, madaniy hamda geografik xususiyatlarining o'ziga xosligidir.

Yevropada chiqish turizmi 2018 yil davomida barqaror o'sish suratlari, 6 foizlik o'sishni ko'rsatdi. Shvetsiya, Rossiya, Italiya, Germaniya, Avstriya ayniqsa Polsha turistik bozorlarini rivojlanishi, hamda Turkiya va Gretsiyada turistik infratuzilmaning rivojlanishi va turistik jozibadorlikning ortishi yevropalik sayyohlar oqimining oshirtishida asosiy sababchi omillardan bo'ldi². 2019 yilga prognozlar ijobiy bo'lib, yuqori o'sish kutilmoqda.

Yevropalik turistlar yiliga 495.6 mlrd. doll. (2017 yil) sarf qilishadi. Bu borada germanyaliklar Yevropada birinchi, dunyo bo'yicha esa uchunchi o'rinda turadi. Buyuk Britaniya, Fransiya turistlari sayohatlari davomida qiladigan sarf xarajatlari bilan jahonda yetakchi beshlikka kiradi (1-rasm).

Sayohatchilarning xalqaro sayohatlaridagi eng yuqori o'sish surati Osiyo va Lotin Amerikasiga to'g'ri keldi. Shuningdek, Osiyo sayyohlarning 2018 yilning birinchi sakkiz oyida 8 foizga o'sishi xalqaro sayohatlarning o'sishining asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

²World Travel Trends 2018/2019, P.2.

1-rasm. Yetakchi 5 mamlakat turistlarining yillik sarflari, mlrd. AQSh dollar (2017 y.) Manba: UNWTO barometer 2018 – World Tourism Organization (UNWTO), april 2018. <https://www.moodiedavittreport.com/wp-content/uploads/2018/04/wto-1.png>

Osiyo va Tinch okeani 2018 yilda turizm o'sish sur'ati bo'yicha eng kuchli mintaqaga bo'ldi. Tailand, Vetnam, Malayziya, Kambodja va Laos kabi an'anaviy dam olish joylariga turistlar oqimi sezilarli oshgan. Osiyo turistik bozorlariga nazar tashlaydigan bo'lsak, Xitoy chiqish turizmi bo'yicha eng yuqori 13% o'sish bilan mintaqada asosiy o'sish omili bo'lib kelmoqda. Takidlash kerakki, o'tgan yili dunyo bo'ylab turizm o'sishining chorak qismi Xitoyning o'zigagina to'g'ri keldi

Shimoliy va Lotin Amerika turistlarining xalqaro sayohatlari 2018 yilning dastlabki sakkiz oyida 5 foizga o'sdi. Taqqoslash uchun, Lotin Amerikasi aholisining tashqi sayohati sezilarli darajada kuchli (8% dan yuqori) bo'lgan bo'lsa, Shimoliy Amerikaliklarning sayohatlari esa 4% ga oshgan. AQSh o'tgan yilgi pasayishdan so'ng, bu yil chiqish turizmi 7% ko'paygan bo'lsa, Kanadada bu ko'rsatkich bo'yicha pasayish kuzatildi. Chili sayohatchilari chet elga safarlari 8% ga oshdi.

Bu ko'rsatkich Meksikada 2% o'sishni qayd etdi. 2019 yilga mo'ljallangan prognoz Shimoliy va Lotin Amerikasi uchun juda ijobiy bo'lib, turistlar hajmi 8% ga o'sishi kutilmoqda. Shimoliy Amerikada (asosan AQShda) so'ngi yillarda jadal rivojlanayotgan turistik segmentlardan biri bu kruiz sayohatlaridir. Umuman olganda bu segment jahon turizmida juda ham kam ulushga ega bo'lsada, bu turdagi sayohatlar boshqa sayohat yo'nalishlariga qaraganda ikki marta yuqori o'sish suratiga egaligi bilan muhimdir.

AQSh sayohatchilarning soni bo'yicha jahon turizm bozorining eng katta manbasi hisoblanadi. Undan keyin Xitoy, Buyuk Britaniya va Germaniya o'rin egallaydi. Bu 4 mamlakatlar sayohlari dunyo turistlarining 35% ni tashkil etadi. AQSh turistlari eng ko'p tashrif buyuradigan sayohat manzillari Ispaniya, Germaniya va Fransiya hisoblanadi.

Dunyoda ko'pgina mamlakatlar turistik xizmatlar eksport qilish orqali katta iqtisodiy o'sish imkoniyatiga ega bo'lishmoqda. Bu o'z navbatida turizm sektori bo'yicha xalqaro darajadagi raqobatni shakillantirmoqda(2-jadval).

2-jadval Turizmning iqtisodiyotdagi ulushi, mintaqalar bo'yicha

Mintaqalar	Turizmning YaIM dagi ulushi,	Turizm sektorida band bo'lgan axoli, mln. kishi	2018 yilda o'tgan yiga nisbatan turizmning YaIM dagi ulushining o'sishi, foizda
Amerika	2,3 trlion doll. AQSh	44,2	2,3
Osiyo-Tinch Okeani	2,9 trlion doll. AQSh	179,6	6,4
Afrika	194 mlrd. doll. AQSh	24,3	5,6
Yevropa	2,2 trlion doll. AQSh	36,7	3,1
Yaqin Sharq	237 mlrd. doll. AQSh	5,4	0,6
Jami	7,8 trlion doll. AQSh	290,2	-

Shimoliy Amerikada turizm YaIM ga qo'shgan hissasi 2018 yilda 2,3% ga oshdi. AQSh mintaqa turistik faoliyatning asosiy ishtirokchisi bo'lib qolmoqda, Shimoliy Amerika turizm sektorining 83%i (va global ulushning 18%i) AQSh hissasiga to'g'ri kelmoqda. AQShdagi 2,2% lik o'sish asosan ichki bozor hissasiga to'g'ri keldi, shu bilan birga xorijiy turistalardan keladigan daromad 1% ga kamaydi.

Kiruvchi daromadlarning pasayishi dollarning boshqa ko'plab valyutalarga nisbatan mustahkamlanishi, shuningdek, xalqaro turislarning Germaniya va Osiyoning asosiy bozorlariga (Xitoy, Janubga) tashriflarning ortishi bilan bog'liqdir. Xitoydan keladigan xalqaro tashriflar sonining qisqarishi 2018 yilda qisman ikki mamlakat o'rtasidagi savdo aloqalarining yomonlashishi bilan bog'liq.

Lotin Amerikasida turizm 2018 yilda 2.4% ga o'sdi, bu mintaqaning umumiy iqtisodiy o'sishidan ikki baravar tezroq demakdir. Turizmning rivojlanishida milliy valyutaning qadrsizlanishi (masalan, Argentina), vizalarni yengillashtirilishi (masalan, Braziliya) va ba'zi mamlakatlar (masalan, Ekvador) tomonidan xorijiy aviakompaniyalar uchun ochilishi asosiy omillardan bo'ldi. Shuningdek, Ekvador turizmi mintaqada 21.6% o'sish bilan eng tez o'sishga erishdi, turistik salohiyati yuqori bo'lgan davlatlar (Braziliya, Kolumbiya va Peru)da ham yuqori o'sish kuzatishdi. Karib dengizida turizmning 2.1 foizga o'sishi bo'rondan keyingi tiklanish bilan bog'liq.

Osiyo-Tinch okeani mintaqasida o'rta qatlamning o'sib borishi, o'zaro transport aloqalarning rivojlanishi hamda infratuzilmaning yaxshilanishi mintaqa YaIM dagi turizmning ulushi ortishiga xizmat qilmoqda. 2018-yilda bu ko'rsatkich bo'yicha eng yuqori o'sish aynan manashu mintaqaga to'g'ri keldi. Jumladan, Xitoy turizmi 2018-yilda 7.3% ga o'sib, mintaqa turizmining 51% ni (dunyo turizmining esa 17%ni) tashkil qildi.

Xitoylik sayohlarning Janubi-sharqiy Osiyoga sayohatlari ortishi bilan mintaqaning yirik turizm iqtisodiyotiga ega bo'lgan Tailanda 6% lik o'sish kuzatildi. Hindistonning barcha turizm indikatorlari bo'yicha barqaror o'sish kuzatilmoqda, 2018-yilda turizmning YaIM dagi ulushi 6,7%ga oshgan. Bunga asosiy sabab uning o'rta toifasi o'sishda davom etmishidir. Markaziy Osiyoda turizmning YaIM dagi ulushida o'sish sur'atlari qayd etildi, bunga Qozog'iston va O'zbekistonda faol vizalarni rasmiylashtirish va infratuzilmani

takomillashtirish tufayli erishildi.

2018-yilda Afrika YaIM o'rtacha 3,2 %ga o'sgan bo'lsa, undagi turizm sektorining ulushi 5,6% lik o'sishga erishdi. Afrikani 2018 yildagi natijalarga ko'ra (Osiyo-Tinch okeani mintaqasidan keyin) turizm eng tez rivojlanayotgan ikkinchi mintaqa deyish mumkin. Bu o'sish qisman Shimoliy Afrikaning turistlar uchun xavfsizlikning qayta tiklanishi, shuningdek, sayohatlarni osonlashtirishga qaratilgan siyosatni ishlab chiqish va amalga oshirish bilan izohlash mumkin.

Efiopiya nafaqat Afrikada balki dunyo bo'yicha eng tez rivojlanayotgan turistik iqtisodiyoti bilan ajralib turadi. Efiopiya turizmining 2018-yilda 48,6% ga o'sishida uning mintaqaviy transport markaziga aylanishi va vizani rasmiylashtirish jarayonlarini yengillashtirish siyosati natijasida xalqaro tashrif buyuruvchilarning ortishi asosiy sababchi omil bo'ldi. Shu bilan birga, Misrning sayyohlik sektori 16,5 foizga o'sib, sezilarli darajada barqarorlikka erishdi. Mamlakatda Sharm ash-Shayx kabi muhim yo'nalishlarda xavfsizlikning doimiy yaxshilanishi xalqaro sayyohlarni shimoliy qirg'oqqa qaytarishga yordam bermoqda.

Yevropa turizmining mintaqa YaIM dagi ulushi 3,1% o'sishga erishdi. Takidlash joizki, mintaqa iqtisodiyoti umumiy 2% o'sishiga xalqaro tashrif buyuruvchilar sarflarining 4,9% o'sishi bilan bog'liq. Iqtisodiyoti eng yirik bo'lgan davlatlar qatorida Turkiya (+ 15,0%), Portugaliya (+ 8,1%) va Gretsiya (+ 6,9%) eng tez o'sishga erishdilar. Turkiyadagi o'sish xavfsizlikning yaxshilanishi va valyutasining qadrsizlanishi bilan bog'liq bo'lib, bu mamlakatni xorijiy mehmonlar uchun yanada jozibador qildi.

Shu bilan birga, Portugaliya va Gretsiyada bunday yuqori o'sish sayohat va turizmning doimiy ravishda hukumat tomonidan qo'llab-quvvatlash strategiyalari bilan bog'liq. Bularga mavsumiylikni yengish va sayyohlarni kam tashrif buyuradigan hududlarga tarqatish strategiyalari kiradi. Buyuk Britaniyada Breksit bilan bog'liq salbiy munosabat yevropaliklar orasida qiziqishni pasayishiga olib keldi.

Yaqin Sharq turizm sektori 0.6% lik o'sish bilan 2018 yildagi eng sekin o'sayotgan mintaqa bo'ldi. Turizmning YaIMda o'sish surati Saudiya Arabistoni (-1,3%) va Qatarda (-5,1%) pasaygan bo'lib, unda siyosiy tanglik asosiy sababchi omil bo'ldi. Shu bilan birga, mintaqada eng yuqori o'sish Iordaniyada (+5,7%), Kuvayt (+5,3%) va Isroilda (+2,7%) kuzatildi. BAAda Sayohat va turizm 2018 yilda 2.4% ga o'sdi.

Turistlarni eng ko'p qabul qiluvchi mintaqa Yevropa va Osiyo-Tinch okeani hisoblanadi. Biroq Yevropa va Amerika mamlakatlari turistik faoliyat birmuncha serdaromadli bo'lib, bu hududga tashrif buyuruvchi turistlardan olinadigan o'rtacha daromad ancha yuqori hisoblanadi.

Mintaqalarda turistik bozorlarning rivojlanish darajasi turlicha bo'lib, turistlar tashrifi hamda ulardan olinadigan daromadlar ham notekis taqsimlangan. Jahon turistlarning 51%i Yevropa mintaqasiga to'g'ri kelsa, jahon turizmining yalpi daromadidagi ulushi 37% ni tashkil etadi. Aksincha, AQShga tashrif buyuruvchi turistlar dunyo turistlarning 16% ni, yalpi daromadning

esa 25% i to'g'ri keladi Shuningdek Shimoliy Amerika turizm sohasida yaratilgan mahsulot va xizmatlarning 83 foizi va global ulushning 18 foizi aynan AQSh hissasiga to'g'ri kelmoqda. Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda aytish mumkinki, O'zbekiston uchun ham jadal rivojlanib borayotgan turizm sohasiga alohida e'tibor qaratish keng imkoniyatlarini yaratadi. Ayniqsa qisqa muddatli sayohatlar, shahar turizmi, gastronomik turizm va ziyorat turizmini rivojlantirish o'zbek turizmining asosi deyishimiz mumkin.

Jahon turizmi uchun O'zbekiston geografik jihatdan ancha qulay joylashgan. Buyuk ipak yo'li chorrahasi hisoblangan markaziy Osiyo bugungi kunda turizm rivojlangan Yevropa Yaqin sharq, Janubi-sharqiy Osiyo mintaqalarining markazidir. Bu omil turistlar uchun qisqa mudatli tranzit sayohatlarini amalga oshirishlari mumkin. O'zbekiston xalqaro koridorlarini Janubi-sharqiy Osiyo mlakatlari hamda Yaqin Sharq bilan ham bog'lash orqali turistlarning keng oqimini jalb qilish mumkin.

O'zbekiston tarixiy madaniy obidalarga boy bo'lgan mamlakat hisoblanadi. 7200 dan ortiq madaniy yodgorliklardan 200 ga yaqini YUNESKO ro'yxatiga kiritilgan. Bu o'zbek turizmiga o'zgacha jozibadorlik beradi. Albatta tarixiy shahar bilan bir qatorda zamonaviy shaharlarning buniyod etilishi turistlarning qamrovini kengaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 5 yanvardagi PF-5611-son Farmoniga 1-ilova. 2019-2025 yillarda O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini rivojlantirish konsepsiyasi.
2. Tuxliyev N. Jiyanov O'. Turizmning rivojlanish milliy modellari. Darslik. – T.: «Ilm-Ziyo-Zakovat» nashriyoti, 2021. – 234 b.
3. Xudoyarov A.A. “Turizm va mexmonxona industriyasi asoslari” O'quv qo'llanma. “SOMPLEX PRINT” nashriyoti. T.2020
4. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666518221000206>
5. <https://www.unwto.org/tourism-covid-19>.